

Apollinaire Guillaume
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Geniálny básnik, jeho dielo je medzníkom, ktorým sa začína éra nového lyrizmu; technikou filmovej koláže spája obrázky miest s osobnými spomienkami a pocitmi, mieša minulosť s prítomnosťou, vynecháva interpunkciu a nahrádza ju rytmom, programovo odmieta básnický akademizmus.

Životopisné údaje:

Narodil sa 28. augusta 1880 v Ríme ako Wilhelm Apollinaris Kostrowicki. Bol nemanželským synom poľskej šľachtickej a talianskeho šľachtica Francesca Flugiho d'Aspermonta a do piatich rokov hovoril len po taliansky a poľsky. Študoval v Monacu, Cannes a Nice. Od roku 1898 žil v Paríži a cestoval po Belgicku, Porýnsku, Holandsku a strednej Európe (v marci 1902 navštívil aj Prahu), čo sa odrazilo v jeho tvorbe. Po návrate do Paríža roku 1902 bol bankovým úradníkom a spolupracovníkom viacerých časopisov. Nadšene propagoval umelecký smer kubizmus. Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa v auguste 1914 dobrovoľne prihlásil do francúzskej armády, poslali ho k delostreleckému pluku, neskôr bol na vlastnú žiadosť preradený k pechote. 17. marca 1916 ho zranila črepina granátu a podstúpil dve operácie hlavy, jednu priamo na fronte, druhú v Paríži. V júni mu udelili vojnový kríž za „chladnokrvnosť a pohrdanie nebezpečenstvom“. Na fronte napísal časť zbierky Kaligramy. Do Paríža sa vrátil s ofačovanou hlavou, v modrej vojenskej uniforme a zapojil sa do literárneho života. Pracoval na Hlavnej správe pre styk s tlačou, neskôr v kabinete ministra kolónií. Prednáškou Nový duch a básnici, ktorou v decembri 1917 uviedol pásмо poézie Rimbauda, Gida a ďalších „prekliatych básnikov“ a získal si ním obdiv nastupujúcej generácie básnikov. Rok 1918 bol pre Apollinaira osudový. V januári prekonal zápal pľúc, 2. mája sa oženil s Jacquelinou, svedkami na svadbe mu boli aj maliar Picasso a obchodník s obrazmi Vollard. Začiatkom novembra však dostal španielsku chrípku, ktorú jeho organizmus podlomený operáciami a zápalom pľúc nedokázal prekonať. 9. novembra 1918 Apollinaire ako 38-ročný zomrel. Jeho posledné slová vraj boli: „Ešte som toho chcel toľko povedať.“ 13. novembra ho pochovali na slávnom parížskom cintoríne Pere-Lachaise.

Diela:

Po nenápadnom debute **Zahnívajúci čarodej** z roku 1907 prvú básnickú zbierku **Bestiár alebo Orfeov sprievod** publikoval Apollinaire v roku 1911 a inšpiroval sa v nej stredovekými zbierkami moralít o zvieratách, ktoré obohatil o humor a modernú senzibilitu. Do širšieho povedomia literárnej verejnosti vstúpil v roku 1913 knihou esejí **Kubistickí maliari s podtitulom Estetické úvahy** a najmä básnickou zbierkou **Alkoholy**, ktorá je považovaná za medzník vo vývine modernej svetovej poézie. V úvodnej básni **Pásмо** použil nové básnické techniky, simultánne motívy, prelínanie minulosti a prítomnosti, jemnú hru prírodných a civilizačných motívov. V zbierke nadviazal na veľkých francúzskych básnikov, predovšetkým na Buadelaira a na jeho zbierku Kvety zla. Oproti Baudelairovmu „matematickému duchu poézie“, dáva však Apollinaire prednosť básnickej spontánnosti, improvizovanosti a hudobnosti verša. V júli 1913 vychádza aj jeho manifest **Futuristická antitradícia**, kde sa stavia na stranu nastupujúcej generácie futuristov: Marinettiho, Archipenka, Stravinského a Kandinského. Zbierka **Kaligramy**, ktorej časť vznikla na fronte, vychádza v roku 1918 a je nazvaná podľa jednotlivých básni - obrazov typograficky upravených do rozmanitých tvarov podľa námetu básne: hviezda, okuliare, vodomet a pod. Do jeho prozaického diela patrí zbierka poviedok so šokujúcimi námetmi **Kacír a spol.** z roku 1910. Poviedky sa vyznačujú značne uvoľnenou stavbou príbehu a montážou viacerých motivických a štylistických vrstiev. Tento tvorivý princíp uplatnil aj v románe **Sediaca žena** - ten vyšiel až posmrtno v roku 1920. Z fragmentov je zložená autobiografia **Zavraždený básnik** z roku 1916, úplné vydanie vyšlo až v roku 1959 a zachytáva niektoré etapy básnikovho ťažkého detstva (nemanželské dieťa, existenčné problémy počas štúdia a pod). V júli 1917 má v Paríži premiéru jeho surrealistická dráma **Tiréziove prsníky**, ktorá je

protestom proti dobovým malomeštiackym konvenciám. Posledným dielom je hra **Farba času** z roku 1918, uvedená až dva roky po jeho smrti, v roku 1920. Rozsahom nevelké Apollinairovo básnické dielo malo zásadný význam pre vývin literárneho modernizmu a veľký vplyv aj na modernú slovenskú poéziu. Sto jeho básní vyšlo v slovenskom preklade pod názvom Pásmo v roku 1961 a na prekladoch sa podieľali básnici-nadrealisti V. Reisel, Št. Žáry a J. Rak, ktorí sa zoznámili s jeho poéziou vo francúzskom origináli v medzivojnovom období. V roku 1962 vyšla aj rozsiahla štúdia literárneho kritika J. Felixa Veľký Guillaume u nás. Preklad výberu z Apollinairovej poézie (spolu s poéziou CH. Baudelaira) vyšiel v roku 1980 v preklade prof. Jána Števčeka pod názvom Chuť smútku.

Podrobnejšie o dielach:

Kacír a spol. - zbierka poviedok, do ktorej autor zaradil aj poviedku z roku 1902 Pražský chodec. Zaznamenal v nej dojmy z dvojdennej návštevy Prahy v marci toho istého roku. Spomína v nej na židovské hodiny na židovskej radnici, ktoré idú pospiatky, modravú Vltavu, Karlov most so sochami svätých, Hradčany a ich výstavné sály, cigánsku kapelu s harmonikou, bubnom, husľami, cimbalom, tympánmi a kastanetami, ale aj návštevu svätováclavskej kaplnky, kde si všimol achát či ametyst, ktorý sprievodcovia ukazovali návštevníkom preto, že tento kameň obsahuje medzi svojimi žilami portrét, ktorý je vydávaný za portrét Napoleona. Niektoré pozorovania v Pražskom chodcovi potom Apollinaire využil aj v časti básnickej skladby Pásmo.

Alkoholy - túto básnickú zbierku autor pôvodne pripravoval na vydanie pod názvom Pálenka už v roku 1912, jej ústredná báseň Pásmo sa mala volať Výkrik a prvou inšpiráciou k nej bola zbierka amerického autora Blaisa Cendrarsa Veľká noc v New Yorku. Pod jeho vplyvom, ako to sám vysvetlil, zrušil interpunkciu, „pretože sa mi zdala zbytočná, a zbytočná skutočne je, rytmus sám a veršový predel, to je skutočná interpunkcia, a iná nie je treba“. Pásmo sa stalo programovou básňou pre celú básnickú avantgardu, predstavuje nielen nové videnie, ale i schopnosť vyjadriť sa novými prostriedkami. Apollinaire, presýtený starým svetom, je opojený „alkoholom života“ a chce zachytiť nový pulz doby. Súčasťou Pásma je aj báseň Most Mirabeau (jeden z parížskych mostov na Seine), ktorá vznikla v roku 1912 na rozlúčku s jeho veľkou životnou láskou Máriou Laurencinovou. Názov zbierky Alkoholy vymyslel Apollinaire počas tlačiarenských korektúr a zaradil do nej aj Pásmo, básnickú skladbu, ktorú Vítězslav Nezval označil za autorov „opitý koráb (narážka na Rimbauda) a whitmanovský spev, báseň o konci veľkej lásky a začiatok novej básnickej estetiky, intímnu drámu aj hymnu, od ktorej rátame letopočet nového básnictva“.

Kaligramy - zbierka je nazvaná podľa básní - obrazov, typograficky upravených do rozmanitých tvarov podľa námetu básne (hviezda, okuliare, vodomiet a pod.). Vyšla 15. apríla 1918 a obsahuje 84 básní a kaligramov, venované sú „pamiatke najstaršieho kamaráta“ Daliza, ktorý padol pri nemeckom útoku a v podtitule je uvedené: Básne mieru a vojny 1913 - 1916. Autor tak chcel zvýrazniť ich súvislosť s Alkoholmi. Ide o básne napísané ešte pred začiatkom vojny (Kopce, Hudobník zo Saint-Merry), básne z frontu - verše iskrivej obraznosti, básne-rozhovory, konfrontujúce započuté slová, útržky viet, básne simultánne, prinášajúce do poézie princíp kubistických maliarov a básne ideogramy čiže kaligramy, ktoré dali zbierke názov. Tieto vizuálne básne boli v zbierke prejavom básnikovho programového modernizmu a radosti z poetickej hry. Kaligramy tiež dodnes patria k základným inšpiračným zdrojom moderného svetového básnictva.

Tiréziove prsníky - premiéra tejto satirickej surrealistickej drámy proti meštiackym konvenciám, napísanej pre music-hall, bola 24. júna 1917. Išlo v podstate o ochotnícke predstavenie. O dojme, ktoré zanechalo u divákov zakladateľ surrealizmu Andre Breton napísal: „Tu sa pod krížovou paľbou urážok a búrlivého potlesku objavil Apollinaire. A bolo to, bez nadsádzky, ako premiéra Hernaniho (slávna dráma V. Huga) - surrealizmu. Bol to rodený vodca. Stačilo stretnúť sa s ním a vymeniť pár slov, aby si sa ocitol pod jeho vlajkou.“

Úryvky:

Nový duch a básnici - úryvok

Nový duch je predovšetkým nepriateľom estétskych formulí a akéhokoľvek snobizmu. Nebojuje proti nejakej škole, pretože nechce byť školou, ale jedným z veľkých literárnych prúdov zahrnujúcich v sebe všetky školy od symbolizmu a naturizmu. Bojuje, aby bol znova nastolený duch iniciatívy, bojuje za jasné pochopenie svojej doby a otvárania nových výhľadov na vonkajší i vnútorný svet, ktoré sa vyrovnajú výhľadom, ktoré učenci všetkých odborov každodenne objavujú a z ktorých dokážu vyťažiť zázraky.

Zázraky nám ukladajú povinnosť nezaostať za svojou imagináciou a básnickou jasnozrivosťou, za jasnozrivosťou remeselníkov zlepšujúcich stroj. Stačí už, že vedecký jazyk je v hlbokom nesúlade s jazykom básnikov. To je stav celkom neznesiteľný. Matematici môžu oprávnené tvrdiť, že ich sny a ich snaženia predstihujú často o sto lakťov plaziace sa predstavy básnikov. Básnici sa musia jednoznačne rozhodnúť, či chcú zostať mimo nového ducha, potom by im zostalo už len trojaké východisko: napodobeniny, výsmech a nárek, aj keď vznešený.

Most Mirabeau

Pod mostom Mirabeau Seina vlny valí
I lásky prúd
Ach načo by sme spomínali
Radosť sa navráti žiaľ sa dá zabudnúť

Nech príde noc čas velí nám
V pochode dní ostávam sám

Na dlani dlaň a tvárou v tvár sme stáli
Nad vírom vôd
Kým ruky naše oblúk spáli
Vlny tých večných chvíľ pomaly odplávali

Nech príde noc čas nám velí
V pochode dní ostávam sám

I láska pomynie odplynie voda hravá
Stráca sa vír
Život sa prúdu odovzdáva
Len nádej lásku späť tak dravo privoláva

Nech príde noc čas velí nám
V pochode dní ostávam sám

Tak idú dni i týždne
Zmarených chvíľ
Tie ruky nás už neprivinú
Pod mostom Mirabeau lenivo prúdy plynú

Nech príde noc čas velí nám
V pochode dní ostávam sám

Myšlienky:

„Videl som ho smrteľne raneného, ochrnutého po prvej trepanácii lebky, ktorá sa príliš nepodarila. Nemohol podvihnúť rameno a na ďalší deň mu znova museli otvoriť hlavu. A on

sa smial, žartoval! Myslel si o sebe, že je nezraniteľný. Považoval sa za príslušníka privilegovaného rodu veštcov a čarodejníkov. Veril vo vlastnú legendu. A s naprostou úprimnosťou básnika-dieťaťa ňou žil..." (Andre Billy, francúzsky maliar v svedectve z roku 1920)

„Predstava budúcnosti fascinovala Apollinaira po celý život. Nie žeby snád' premýšľal o socialistickej revolúcii. Ale bol presvedčený, že technické možnosti, ktoré ľudstvo objavilo, mu otvárajú novú epochu, ktorá bude znamenať radikálnu premenu ľudského života a spolu s tým aj radikálnu premenu umenia. Keď hovorí o potrebe nových výrazových prostriedkov v umení, ustavične sa dovoľáva nových objavov vo svete vedy a techniky, obávajúc sa, aby sa umenie za týmto rozvojom civilizácie neoneskorovalo. Zaoberá sa napr. úvahami o tom, že gramofón a kino vystriedajú knihu a postavia básnika pred celkom nové vyjadrovacie možnosti. Pokiaľ ide o knihu samotnú, sníva o tom, že „veľmi odvážne typografické výboje“ umožnia „zrod nového vizuálneho lyrizmu“. Sníva o syntéze všetkých umení pod dojmom technických vymožeností, ktoré umožnia ich netušené spojenie. Apollinairovské úvahy o umení a poézii majú v sebe pátos utópie.“ (Milan Kundera v eseji Veľká utópia moderného umenia v roku 1964)

„Dotýkajúc sa jedným krídlom bezbrehej modernosti veľkého demokrata nového sveta Walta Whitmana, druhým starých romaneskných popevkov, rozpustilý ako Boccaccio či jeho priateľ Alfred Jarry, klasický ako iný jeho priateľ Jean Moréas, zberateľ černošských bôžikov a legiend, ktoré stretal na svojich túlavých cestách Parížom, pri Rýne alebo v Prahe, vytvorí do svojich tridsiatich ôsmich rokov diela, ktoré majú pre poéziu taký význam, neváham to povedať, ako pre život ľudstva objavenie parného stroja a elektriny. (Vítězslav Nezval v časopise Kmen v roku 1934)

„Vôbec nerozumel maliarstvu, ale mal nás veľmi rád, a tak nám dôveroval.“ (Georges Braque)

„Stačilo mu napísať báseň, aby sa zrodili nové básne, vydať knižku ako Alkoholy, aby celá poézia jeho doby našla svoju orientáciu.“ (Philippe Soupault)

„Bol posledným básnikom.“ (André Breton)